

VÁNOCE

Zvuk zvóna nad smetovima oteze se,
gdje u daljini tiho gubi se...
danas u duši zvon svih zvóna glasa se.

Za ljubitelje poezije, riječima pjesnika J.Vrchlickog se ne mora ništa dodavati. Kako otpočeti priču o blagdanima koji spadaju, ili su spadali, u najljepše? Dozvolite, mili čitatelji, barem na trenutak, par osobnih sjećanja, a na što drugo nego na Božiće iz mog djetinjstva.

Provodila sam ih na selu, a bili su lijepi, već i zato što su moji roditelji i praroditelji voljeli svoje jedinče. Moja marljiva i prepedantna majčica započinjala ih je sa božićnim pospremanjem cijele kućice, kojem sam se, istina, ja katkad pomalo uklanjala. Kada bismo, s taticom, «preživjeli» spremanje kućanstva «podignutih nogu», a sve se samo blistalo, uključujući tu brižljivo počišćeno dvorište opskrbljeno cvijećem, tada bi počelo mirisati po božićnim slatkišima koji su spremni u kutije, u smočnici sa jabukama, da bi se lijepo proležali. Tatica je tamo povremeno tajno išao, ja ne, jer nisam bila izjelica. Kad sam malo porasla, majčica bi mi tada pripremala torbu, i dan pred Badnjak išla bih, nakon djeda i bake, krasnim malim vlakom, vučenim dimljivom lokomotivom, da bih donijela sitne darove. Imala sam tako Božić dva puta. Moj stasiti djed bi me čekao na malenom kolodvoru, gdje je preuzimao brigu za mene od ljubaznog gospodina konduktera, a moja mala ruka uvukla bi se u njegovu veliku, i krenuli bismo za bakom. Sa kućnog praga, pokrivenog narezanim granjem crnogorice, ulazilo se trijemom u veliku sobu sa kaljevom peći, brižljivo oribanog poda, s visoko namještenim posteljama prekrivenim svećanim prekrivačima. Malo drvce kojeg bi djed odsjekao u obližnjoj šumi, krasili su domaći slatkiši, ponajviše blistavo bijeli kolutići s mirisom anisa, a na vrhu sjajna zvijezda. U prozoru je počinjao cvasti božićni kaktus na koga je baka bila veoma ponosna. Dugo i rado sam vjerovala za Ježiška-Isusića, istina, ponekad bih malo posumnjala, ali bilo je tako krasno, nakon popodnevnog šetnje s tatom, doći na Badnjak kući i naći prostrti stol. Poslije večere zazvonilo bi zvonce, otvorila se zaključana sobna vrata, a iza njih krasno božićno drvce, i pod njim hrpa darova. Među njima nikada nije manjkala knjiga. Tatica bi recitirao: «Hoj, ty štědrý večere, ty tajemný svátku...» iz Erbanove knjige «Kytice». Kod nas se uvijek mnogo pripovijedalo, i kao inače-spominjalo, sjećalo. Tatica na badnje večeri u svojoj obitelji, gdje je bilo osmero djece, tako da su bile dosta skromne. Najveća blagodat bile su slatke, makove, poparene buhtlice, polivene sirupom ili medom. Majčica nije nikad zaboravila na Božić kada se, poslije šest godina, vratio njen otac, upravo na Badnji dan, a ona se tog visokog stranca (za nju), u sivoj uniformi francuskog legionara, bojala čak do plača. Bilo joj je šest godina.

IZ ČASOPISA NAŠIH KRAJANA

U vrijeme trajanja Božića održavali su se svi mogući običaji. Hodala je Barbara, tajanstvena žena u bijelom, koje sam se pomalo bojala, skoro više nego za Svetog Nikolu. On je bio praćen anđelom i đavolom u kožuhu s rogovima i crvenim jezikom koji me manje plašio, jer je u pričama, koje su mi pričali moji bližnji, doduše bio stanovnik pakla, ali se često dao nasamariti. Na Badnji dan smo postili, pa zlatastog odojka tada nismo vidjeli, rezali smo jabuke i krckali orahe. Ja sam se veselila na trenutak kada ću s nestrpljenjem otvarati novu knjižicu. Krasni su bili Božići i kada sam imala vlastitu djecu. Većinom smo ih provodili zajedno s mojim roditeljima, i najednom nas je bilo puno za stolom.

Bježim iz grada do danas, makar bio lijepo ukrašen, bježim od izloga punih darova u selo gdje je mir, ptice na hranilicama, no sada, nažalost, ostala su još samo sjećanja na one koji su mi pripremali skromne, no ljubaviju ispunjene božićne dane. Nikada, ni na trenutak, i pored velike propagande, nije u našoj obitelji našao mjesto Djeda Mraz. Riblju juhu, prema bakinom receptu, kuhaju i njeni prauunci.

Da to ne bi bile samo uspomene, evo nešto historije:

Božić se u Europi slavi od 4. stoljeća. Na sjevernoj polutki pada u vrijeme zimskog solsticija kada se pomalo počinje produžavati dan. Baka je govorila: «Na Boží narození o bleší převalení» (Na Božije rođenje za buhino prevaljivanje).

U pagansko doba su se u to vrijeme često odigravala veoma smjela, vatrena slavlja uz gomile jela i pića. Kršćanski Božić se u pojedinim zemljama pomalo razlikuje: Moram priznati-najmiliji mi je srednjoeuropski Ježišek kojeg djeca nestrpljivo iščekuju. U početku su se u crkvama i obiteljima postavljali betlehem. Najljepšim se smatra onaj u Třebechovicama pod Orebom u istočnoj Češkoj, i u Pragu, na Hradčanima, betlehem u kapucinskom hramu na Loretánském náměstí. Figure u prirodnoj veličini, a ovčice koje njišu glavicama zacakle dječije oči i danas. Predodžba Božića u Češkoj je u 20. stoljeću povezana sa slikama J.Lade, kojima je vjerodostojno ovjekovječio selo, s družbicama dječaka u šubaricama, djevojčicama u rupcima, noćobdijom, psima, mačkama, seoskom crkvicom, onako kako je to upoznao u svom djetinjstvu na selu. Šaran i božićno drveće počeli su se «proguravati» tek u 19. stoljeću.

Uz božićni kaktus moje bake, postupno su prispijevali ciklama, muškatile, zalea, kamelija i drugo cvijeće, a najposlije božićna zvijezda, poznata pod imenom Poinsetia. Potječe iz Meksika. Uz nju se veže astečka priča o velikoj, strastvenoj ljubavi božice, kojoj je zbog neuzvrćene ljubavi prepuklo srce, a kapljice krvi iz njega dale su crvenu boju gornjim listovima ovog cvijeta. Ne samo zbog svog podrijetla iz toplog Meksika, već možda i zbog vrelog srca prepuklog radi neuzvrćene ljubavi, cvijet je veoma osjetljiv na hladnoću. Zato ga dajte u cvječari dobro upakovati, a kod kuće ga čuvajte, kako od hladnoće našega podneblja, tako i od hladnoće srca, i uspijevat će.

U zaključku i nešto statistike, ali ne prepadajte se! Bit će to o prezimenima. U našoj zemlji pojavila su se srazmjerno kasno. Često su karakterizirala čovjeka prema izgledu, osobini, dojmu, čime se bavio, nekad prema mjestu odakle je potjecao, kućnom obilježju i slično.

O prezimanima inspiriranim Biblijom, navodim anegdotu: Ulazi sv. Josip u štalu gdje je Marija rodila. Udari se o gredu, uhvati se za glavu i poviče: «Ježiši!» (Isuse!). Marija će na to: «To je to, tako će se zvati! A ti neprestano Hugo, Hugo...». Čudite se. Na sjeveru Moravske uistinu živi gospodin koji se zove Hugo Ježišek. Ježišeka je više u Moravskoj, i to 74. Nikakav Ježiš-Isus, samo oblik deminutiva. Nositelji tog imena koriste ga ponajprije pred Božić, kada se traže darovi. Sa Ježišekom ovo ne završava. Suvereno vode Piláti, njih je 752. S prezimenom Krist ih je 395, Kristek 401. Herodesa je pukih 50, najviše u Pragu i Zlinu, u južnoj Češkoj i Visočini ih nema. U oblasti Olomouca često imaju u prezimenu titulu ing. Ponosni su na to, iako ponekad moraju podnositi pitanje da li ju imaju i djeca. Zato se u češkim zemljama ne može naći nikakav Mojžiš (Mojsije), Metuzalém, Šalomoun (Salomon)-samo Jidáš (Juda) i Jeremiáš. Što se tiče krsnih imena, ona stalna su Anna i Marie (Ana i Marija), a slijede ih Save, Estere, Rebeke. Nemamo kao u Španjolskoj Immaculatu (Neoskvrjenu), Concepción (Začeće), niti Asunción (Uznesenje), ali nikada se ne zna.

Mili čitatelji, na završetku je recept za poparene buhtlice: Bolje dizano tijesto, kao za dobre buhtle, primiješati grožđice, male pogačice napuniti makovim nadjevom. Mljeveni mak pofuriti vrućim mlijekom, zasladiti, dodati cimet, vaniliju, prokuhati i puniti. Ispeći ih 4-5 dana prije Božića. Na Badnji dan staviti ih nad paru i vruće posuti šećerom sa cimetom, politi maslacem. «Dobrota». Divota.

Želim našim dragim čitateljima božićne blagdane pune ugone i ljubavi.

Ph. Dr. Jana Volfová
povjesničarka

Sa češkog prevela B.Hrzková